

Қоракўл Қўйларини Озиқлантиришда Инновацион Ёндошувлар

М. Нормунинова¹, Ж. Козоков²

Аннотация: Қоракўл қўйларининг махсулдорлигини оширишда инновацион усулларда тайёрланган озуқа воситаларидан фойдаланиш самарадорлиги тўғрисида маълумотлар келтирилган.

Ключевые слова: Қоракўл қўйи, махсулдорлик, гўшт, сут, жун, барра тери, пўстинбоп тери, инновацион озуқа, пробиотик.

Кириш. Бутун жаҳонда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш глобал муаммо даражасига чиққан бугунги даврда, мамлакатимизда ҳам аҳолини озиқ-овқат хусусан чорвачилик махсулотлари билан таъминлаш ҳукуратимиз сиёсатининг устивор йўналишларидан бирига айланган.

Қўйчилик дунё чорвачилигининг барча ҳудудларида ривожланган муҳим тармоғи ҳисобланиб, қоракўлчиликни ривожлантириш яйловлардан унумли фойдаланиб гўшт, жун, барра тери, пўстинбоп тери, сут ва бошқа махсулотларни ишлаб чиқиш имкониятини беради. Шунинг учун уларни биологик хусусиятларидан фойдаланиб, махсулот етиштиришнинг инновацион технологияларни яратиш ва кенг жорий этиш, кўп миқдорда хом ашё ва озуқабоп махсулотлар ишлаб чиқиш туфайли аҳолини озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашда катта имкониятлар яратиши мумкин.

Соҳанинг етакчи олимларидан Профессор М.Ж.Зокиров (1999) ўзининг илмий ишлари хулосасида шуни маълум қиладики, ёш ҳайвонларни тўйимли озиқалар билан боққанда уларни ўсиши ва ривожланиши жадаллашади, тирик оғирлиги ошади, тана тузилиши яхшиланади [3].

Ю.Абдуллаева., Д.Мамадиёрова., З.Т.Ражамурадов (2015) маълумотларига кўра дағал озиқаларга биологик ишлов бериш йўли билан кавшовчи ҳайвонларни тўйимли моддаларга бўлган талабини мавжуд дағал озиқалар ҳисобига қоплаш мумкин. Шу билан биргаликда дағал озиқаларга биологик ишлов бериш озиқаларнинг кимёвий таркибини бойишига, истеъмол қилинадиган озиқалар миқдорини ортишига, катта қориндаги ҳазм жараёнларининг муътадиллигини таъминлашга ёрдам бериш билан бирга тўйимли моддаларнинг ҳазмланиш коэффициентини оширади [4].

С.Б.Юсупов ва Б.С.Яхяев (2021) маълумотларига кўра, пробиотиклар хўжайин организмнинг нормал микрофлораси вакиллари, яъни лактобацилл ва бифидобактериялар авлодига мансуб *Bacillus* бактериалари асосида яратилади. Улар тирик микроблар бўлиб озуқавий қўшимча сифатида қўлланилади, ошқозон-ичак органларининг микробиологик мувозанатини яхшилаш, ферментлар ва бошқа биологик фаол моддаларнинг секретиясини бошқариш ҳамда бошқа муҳим модда алмашинуви жараёнларида биокатализатор вазифасини бажариш орқали организмнинг модда алмашинуви ва иммун жараёнларига ижобий таъсир кўрсатади. Пробиотиклар потенциал кўпайиш белгилари билан ажралиб туради, организмнинг химоя қилиш тизимлари орқали патоген ва шартли-патоген микрорганизмларига нисбатан таъсир кўрсатиш қобилиятига эга [5].

Г.Ж.Кутлиева (2021), Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Микробиология институти олимлари томонидан биологик фаол озуқавий қўшимча “Бактовит” ишлаб чиқилган. Бу қўшимча ўз таркибида пробиотик ҳисобланадиган *Lactobacillus*, *Bifidobacterium*, *Propionibacterium* авлодига мансуб, спора ҳосил қилувчи *Bacillus subtilis* микробларини сақлайди. Ушбу биопрепарат озуқавий қўшимча сифатида куёнлар ва бройлер жўжаларни озиқлантиришда қўлланилган. Тажриба натижаларига кўра, ушбу турдаги пробиотик ҳайвон ва паррандаларнинг ўсиш ва ривожланиши, қоннинг морфологик ва иммунобиологик кўрсаткичларига ижобий таъсир кўрсатган, ишлаб чиқариш жараёнида эса озуқанинг 20% тежалганлиги иқтисодий жиҳатдан ўзининг самарадорлигини кўрсатган [6].

Б.С.Яхяев ва С.Б.Юсупов (2022) Бугунги кунда юзлаб турдаги пробиотиклар озиқ-овқат ва озуқавий қўшимчалр сифатида чорвачиликда фойдаланилмоқда. Қоракўл қўйларининг махсулдорлигини ошириш йўли орқали тармоқни жадал ривожлантиришда муҳим инновацион йечимлардан бири бу озиқлантириш рационларининг энергетик, витаминли ва минералли тўйимлилигини ошириш мақсадида озуқавий қўшимчалардан фойдаланишдир [7].

Н.А.Бобоқуловнинг (1986) фикрига кўра тажрибадаги совлиқларни бўғозлигининг иккинчи ярмидан бошлаб яхшиланган озуқалар билан озиқлантириш ва ёш қўзиларни тўла қийматли озуқа билан қўшимча озиқлантириш. Уларнинг яхши ўсиши ва ривожланишини таъминлайди [8].

Ишлаб чиқаришда технологик жараёнларидан селекция ишлари энг мураккаб ва маъсулиятли зоотехнийвий тадбир ҳисобланади. Чунки қоракўл қўйларининг генофондини сақлаш ва такомиллаштиришда қоракўл қўйларининг зот структураси бўйича, яъни барра типлари, ранги, рангбаранглиги, конституция типлари, завод типлари, экологик

¹ таянч докторант, Қоракўлчилик ва чўл экологияси илмий-тадқиқот институти

² таянч докторант, Қоракўлчилик ва чўл экологияси илмий-тадқиқот институти

типлари ҳамда бошқа категориялари бўйича мураккаб селекцион омиллари асосида селекция ишлари ташкил этилади.

Таъкидлаш жоизки, наслчилик ва селекция ишларини ташкил этишда насли кўчқорлардан самарали фойдаланиш, уларнинг жинсий фаолиятини ошириш, кўйларни сунъий уруғлантириш, сперма маҳсулоти сифатини ошириш, уларни музлатиш, сақлаш ва самарали фойдаланиш масалалари биотехнология фанининг илғор ва прогрессив ютуқларидан бири ҳисобланади.

Насли кўчқорлардан етарли ҳажмда эякулянт олиш, уруғ сифатини ошириш ва кўчқорларнинг жинсий ва бошқа физиологик фаоллигини таъминлашда рационнинг таркибини экологик тоза, биологик фаол моддалар ва табиий биостимуляторлардан пробиотиклардан фойдаланиш ижобий самара беради.

Б.Абдолниёзов, Р.Эшчанов (2010) ларнинг ёзишича, пробиотиклар дозаси препарат турига қараб, 1 кг озуқа аралашмасига (88%QM) 10^8 - 10^9 хужайра микроблари даражасида жойлашади. Пробиотик хужайралар ичак деворларига патоген микроорганизмларнинг кўпайишига ҳалақат берадиган биологик плёнка вужудга келтиради. Бу ҳайвонларнинг маҳсулдорлигини оширишига олиб келади чунки патогенлар озик моддаларнинг йомон узлаштирилишининг асосий сабабидир. [9].

А.И.Ерохин ва бошқ. (2014) таъкидлашича насли кўчқорларнинг маҳсулдорлиги, жинсий фаолияти ва сперма уруғининг сифати кўп жиҳатдан озиклантириш ва сақлаш шароитга боғлиқ бўлади. Бунда насли кўчқорларни йил давомида завод кондицияси семизлигида сақлаш, ҳосилдорлиги яхши бўлган табиий ва экилган яйловларда боқиш ҳамда кўшимча концентрат озуқалар билан озиклантиришга эътибор берилади. Насли кўчқорларни озиклантиришда рационларнинг протеинли, витаминли ва минералли тўйимлилиги муҳим аҳамият касб этади [10].

И.Р.Газиёев ва бошқалар (2017) инновацион усулда озиклантирилган кўчқорлар уруғининг сифат кўрсаткичларига сезиларли даражада таъсир қилди, тажриба гуруҳидаги кўчқорлар уруғларининг яшовчанлиги бўйича ҳам назорат гуруҳидан 2,30-3,28 фоиз юқори курсаткич намоён қилган. Жун маҳсулдорлиги назорат гуруҳидаги кўчқорларга нисбатан 15-25 фоиз юқори бўлган.

Б.С.Яхяев (2022) таъкидлашича Олти ойлик қорақўл кўчқорларини пробиотик, карбамид ва хлорелла суспензияси қурилишида кўшимча равишта озиклантирилганда тажриба гуруҳи назорат гуруҳидан сўйиш оғирлиги 2.28 кг ёки 13.19% га ва сўйиш ҳосилдорлиги 3.08% га юқори курсаткичга эга бўлган [12].

Насли кўчқорларни 7-8 ҳафта олдин сунъий уруғлантириш даврига тайёрлаш жараёнида рационларни концентрат, ширани ва кўк озуқалар билан бойитиш зарурдир. Рационлар оксил, А ва В гуруҳ витаминлари билан таъминланганлиги назорат қилинади. Рационларнинг биологик қиматини оширишда ҳайвонот оламидан олинган озуқалар билан озиклантириш амалиёти ҳам самарали натижа беради (www.albest.ru) [13].

Хулоса: Кўйларни физиологик ҳолати, ҳаётчанлик ва маҳсулдорлик хусусиятларини тўлиқ юзага чиқаришда уларини тўла қийматли озиклантиришни тўғри ташкил қилиш, инновацион усулда тайёрланган озуқалардан фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга бўлиб, уларнинг ўсиш ва ривожланишига ижобий таъсир кўрсатиб, сифатли маҳсулот олиш имконини берар экан.

Кўйлардан гўшт ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқаришда витаминли озуқалардан фойдаланиш маҳсулот ҳажми ва сифатини оширишга хизмат қилади.

Кўйчиликда насли ҳайвонлардан фойдаланиш, уларнинг маҳсулдорлик потенциалидан унумли фойдаланиш ва авлодлар сифатини яхшилашда пробиотиклардан фойдаланиш юқори самара беради.

Насли кўчқорларни озиклантиришда пробиотиклардан фойдаланиш улардан олинадиган уруғ сифатини яхшилаш, ўруғлантириш даражасини ошириш, кўйларни сунъий уруғлантиришда технологик жараёнларининг яхшилаш орқали селекция самарадорлигига эришиш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Абдолниёзов Б., Эшчанов Р. “Қишлоқ хўжалиги ҳайвонларини озиклантириш” Урганч 2010. 293 б.
2. Абдуллаева Ю., Мамадиёрова Д., Ражамурадов З.Т. Биотехнологик ишлов беришнинг озуқалар таркибига ва ҳазмланиш жараёнларига таъсири. Чўл-яйлов чорвачилиги ва озуқа етиштириш муаммолари. Халқаро илмий-амалий конференция материаллари. 2015, 201-203 б.
3. Бобоқулов Н.А. Рост, развитие, качество смушка молодянка каракульских овец в зависимости от условий кормления на пастбищно-овцеводческом комплексе. Дисс. Канд. с-х. наук. Самарынд 1986. 132 с.
4. Газеев И.Р., Галиева З.А., Зиянгирова С.Р., Турчин А.В. Известия Оренбургского государственного аграрного университета. 2017. № 4 (66). С. 184-186.
5. Ерохин А.И., Карасев Е.А., Юлдашбаев Ю.А., Магомадов Т.А., Сычева И.Н., Пахомова Е.В. Овцеводство и козоводство. Издательство: Российский государственный аграрный университет - МСХА им. К.А. Тимирязева Москва, 2014. 123 с.
6. Зокиров М.Д., Атамуратов К.А., Хайдаров Я.Х. “Ҳайвонлар хом-ашё товаршунослиги” Тошкент 1999 й, 89-93 б

7. Кутлиева Г.Дж., Юсубахмедов А.А., Элова Н.А. Эффективность пробиотической кормовой добавки “Бактовит” при выращивании цыплят-бройлеров. Тенденция развития ветеринарной паразитологии на пространстве СНГ и других стран в начале XXI века. 28-30 апреля-Самарканд 2021, 346-349 с.
8. Юсупов С.Б., Яхяев Б.С. Кормовые добавки, способствующие интенсификации каракульского овцеводства. //“Чорвачилик ва наслчилилик иши” Тошкент 2021 й, №4., 13-17.
9. Яхяев Б.С. Комплексное использование кормовых добавок в кормлении овец. Сборник статей по материалам Международной научной экологической конференции, посвященной 100-летию КубГАУ 2022. 216-217 с.
10. Яхяев Б.С., Юсупов С.Б. Қоракўл кўйларини бўрдоқлашда кўшимча озукалардан фойдаланиш самарадорлиги. //“Чорвачилик ва наслчилилик иши” Тошкент 2022 й, №2., 26-28.
11. Интернет сайты (www.albest.ru).